

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО ЧИННИКА ПРИМНОЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано існуючі проблеми та особливості розвитку наукового потенціалу Житомирського регіону з метою активізації розвитку, примноження й реалізації інтелектуального капіталу суб'єктів підприємницької діяльності та забезпечення їхнього економічного зростання

Постановка проблеми. Особливістю розвитку соціально-економічної політики українського суспільства є її гуманізація, основне завдання якої полягає в забезпеченні якісного життя населення. Забезпечити позитивну спрямованість трансформаційних перетворень в економіці регіону можна тільки за умови, коли людина з її здібностями, знаннями і потребами є не просто головним економічним ресурсом, а центральною фігурою суспільного прогресу. Наука є важливим чинником формування, розподілу, примноження і використання інтелектуального капіталу.

Оцінка сучасного соціально-економічного розвитку України супроводжується різноманітним поглядів, ідей, концепцій стосовно економічного зростання. Серед них все більше значення відводиться ролі людського фактора. Від якості людських ресурсів залежить ефективність виробництва, від мотивації праці – добробут населення, від нарощування інтелектуального капіталу – безпека країни, майбутнє нації. Під впливом інноваційних змін людство вийшло на такий рівень розвитку, при якому еволюція стала можлива тільки за умови творчої активності людини. Людські знання стали особливо цінним капіталом, об'єктом інвестування, котрий регенерує новий потік доходу внаслідок освіти, кваліфікації. Все це обумовило той факт, що економічна наука сьогодні на порядок денний ставить проблему економіки знань, посилення ролі інтелектуального капіталу в соціально-економічному розвитку держави, регіонів та суб'єктів підприємницької діяльності.

Мета дослідження. Аналіз існуючих проблем та особливостей розвитку наукового потенціалу Житомирського регіону з метою активізації розвитку й примноження інтелектуального капіталу суб'єктів підприємницької діяльності та забезпечення їхнього економічного зростання в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями теоретичних розробок концепції інтелектуального капіталу займалися такі видатні у світі вчені як Г. Беккер, Д. Белл, М. Кастельс, Р. Райх, Р. Інглегарт, Т. Сакайя, Т. Стюарт, Б. Лев, М. Мелоун, П. Пільцер, О. Тоффлер, Л. Туроу, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма, Л. Едвінссон, Т. Шульц та інші.

Проблеми формування та розвитку інтелектуального капіталу в трансформаційній економіці розглядалися у працях Л. Абалкіна, О. Антипіної, Д. Богині, О. Бутніка-Сіверського, В. Ворони, В. Врублевського, В. Гейця, А. Гриценка, О. Грішнєвої, Б. Гунського, М. Гуревичова, В. Іноземцева, Г. Задорожного, Ю. Канигіна, О. Кендюхова, П. Крайнева, Є. Марчука, О. Марченко, О. Мороз, Ю. Панченко, О. Підпригори, Ю. Сасенка, В. Хорошковського, А. Чухно та інших учених.

Інтелектуальний капітал розглядається як накопичена у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва та обміну з метою отримання доходу.

Головною функцією інтелектуального капіталу є прискорення зростання величини прибутку за рахунок формування і реалізації необхідних підприємству систем знань, речей і відносин, які, в свою чергу, забезпечують його високоєфективну господарську діяльність. Зокрема, інтелектуальний капітал підприємства визначає якість його системи управління [1].

Тому усвідомивши значну роль інтелектуального капіталу, керівники підприємств та організацій гідно оцінюватимуть працю персоналу, оскільки саме людина є

об'єктом найефективніших вкладень і суб'єктом, який перетворює їх на продуктивні здібності з метою подальшої реалізації їх у виробництві [2].

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції розвитку науки, культури, техніки і виробництва свідчать про те, що людство у своєму розвитку підійшло до тієї межі, коли подальший прогрес буде зумовлюватися саме розумовою діяльністю суспільства. Іншими словами, саме результати розумової, тобто інтелектуальної діяльності будуть визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку будь-якої країни та її регіонів.

В умовах інноваційного розвитку та побудови соціально орієнтованої ринкової економіки роль людини у багатогранній системі соціально-економічних відносин суспільства стала ключовою, інтелектуальний капітал господарської системи перетворився, фактично, на головний ресурс розвитку, від здатності інтелектуального капіталу до нововведень та інновацій багато в чому стала залежати розвиненість сучасного суспільства. Інтелектуальний капітал визначається рівнем освіти, компетентністю та креативністю спеціалістів, розвитком інтелектуальних здібностей у вирішенні різноманітних проблем. Одночасно інтелектуальний капітал є тією формою, в якій найбільше виявляються особливості та сутність людського капіталу.

В Україні в сучасних умовах розвиток інтелектуального капіталу є стратегічним завданням, оскільки збільшення інтелектуальної компоненти у суспільному виробництві призведе до прискорення інтелектуалізації виробництва та підштовхне науково-технічний прогрес.

Виважена державна політика з підтримки та примноження вже наявного інтелектуального потенціалу нації здатна прискорити саморозвиток у наявній складній політичній та економічній ситуації. На разі потрібно намагатись підвищувати розміри інвестицій в інтелектуальний капітал за різними векторами, вживати заходів щодо підвищення мотивації інтелектуальної праці, формувати інноваційну зайнятість, розвивати інноваційне підприємництво, створювати реальні ринкові механізми перетворення нового знання в продукти або технічні нововведення, продовжувати реформувати відносини у сфері інтелектуальної власності у напрямі закріплення результатів інтелектуальної діяльності за авторами [3].

Пріоритетним чинником примноження інтелектуального капіталу суб'єктів підприємницької діяльності, регіону і держави в цілому був і залишається науковий потенціал. Дослідження існуючих проблем та особливостей розвитку наукового потенціалу Житомирського регіону показали, що у виконанні наукових та науково-технічних робіт у 2009р. брали участь 9 організацій області проти 8 у попередньому році. Переважна більшість організацій – 8, або 80,0% від загальної кількості розташовані в обласному центрі. Частка наукових організацій області і загальної кількості по Україні є незначною і складала у 2009р. лише 0,7% (у 2009р.в Україні науковою діяльністю займалися 1340 організацій). Серед областей Поліського економічного району найбільше організацій, які займаються науковою та науково-технічною діяльністю зосереджено у Чернігівській області – 22, трохи менше у Волинській та Рівненській областях відповідно 14 та 13 організацій.

Із загальної кількості наукових організацій області одна відноситься до академічного сектора, 5 здійснюють наукову діяльність у галузевому секторі, 3 – у вузівському (рис. 1) [4].

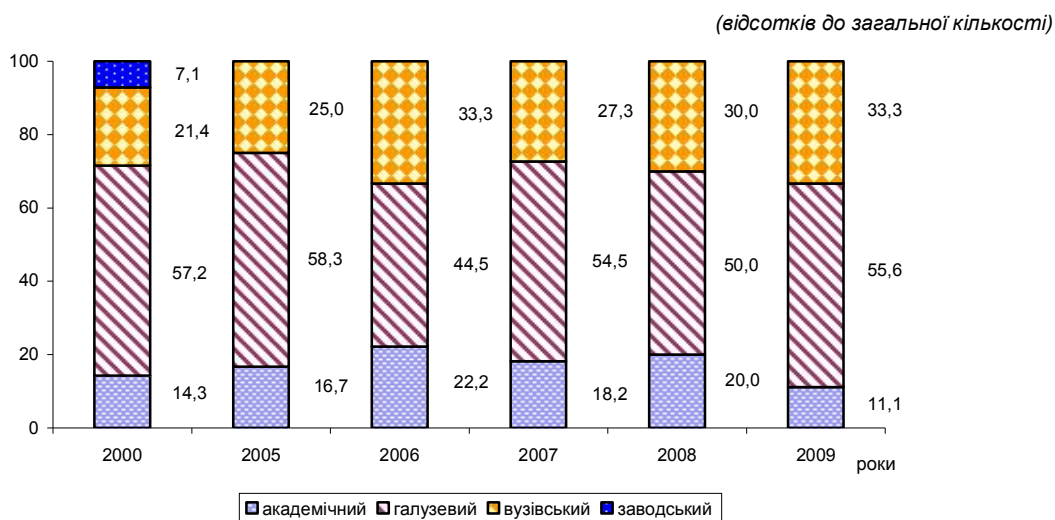

Рис. 1. Розподіл організацій, підприємств та установ, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за секторами науки

Виконанням досліджень і розробок у галузі сільськогосподарських наук займалися 4 (44,4%) наукові організації області, по 2 (22,2%) у сфері економічних наук та мали багатогалузевий профіль, 1 (11,1%) – у галузі технічних наук.

Формування наукового потенціалу, найважливішим елементом якого є кадри, залишається одним із шляхів, що сприяють економічному зростанню, примноженню інтелектуального капіталу, розв'язанню організаційних та соціальних проблем.

Основними формами підготовки наукових, науково-технічних працівників, спеціалістів вищої кваліфікації є аспірантура та докторантура.

На початок 2010 р., як і рік тому, в області функціонувало 5 аспірантур та 3 докторантури, переважна більшість з них діяла при вищих навчальних закладах.

Позитивним є те, що кількість бажаючих здобути певний науковий ступінь з кожним роком збільшується. Лише упродовж 2009 р. кількість аспірантів зросла на 2,3%, а за останні чотири роки побільшала майже на чверть, а у віковій структурі переважають аспіранти 20-29 років. У 2000 р. найбільшу питому вагу (50%) займали аспіранти віком 20-24 роки, а в 2009 р. – 25-29 років (рис. 2) [4].

(на кінець року; відсотків до загальної кількості)

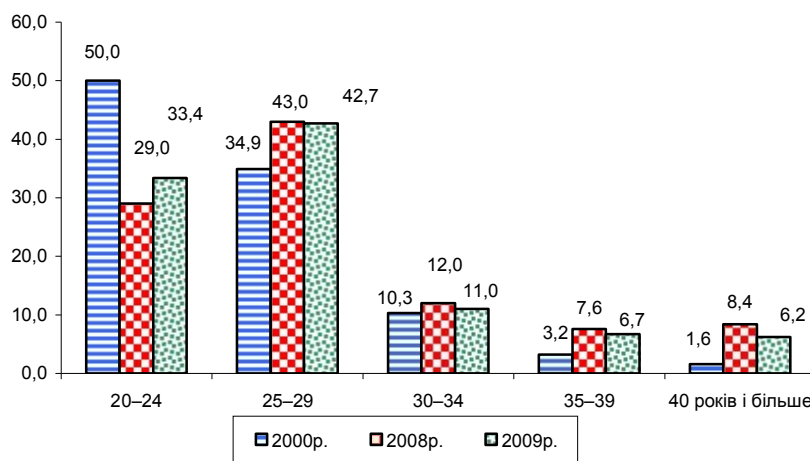

Рис. 2. Вікова структура аспірантів

Кількість докторантів у 2009р. не змінилася, водночас порівняно з 2005р. збільшилась на 42,9%. Загалом на початок 2010р. в аспірантурах області навчалося 402 особи, в докторантурах – 20 осіб (табл. 1, 2) [4].

Таблиця 1. Основні показники діяльності аспірантури

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість закладів, що мають аспірантуру, на кінець року	3	5	5	5	5	5
Кількість аспірантів на кінець року, осіб	126	325	337	377	393	402
Прийнято до аспірантури за рік, осіб	35	105	103	129	119	108
Випущено з аспірантури за рік, осіб	29	53	83	80	94	94
у тому числі з захистом дисертації						
осіб	1	20	19	25	20	33
у відсотках до загальної кількості	3,4	37,7	22,9	31,3	21,3	35,1

Таблиця 2. Основні показники діяльності докторантури

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість закладів, що мають докторантуру, на кінець року	1	2	3	3	3	3
Кількість докторантів на кінець року, осіб	–	14	19	17	20	20
Прийнято до докторантури за рік, осіб	–	7	5	6	9	5
Випущено з докторантури за рік, осіб у тому числі з захистом дисертації	1	–	–	7	5	5
Осіб	–	–	–	1	1	3
відсотків до загальної кількості	–	–	–	14,3	20,0	60,0

При цьому зацікавленість жінок у продовженні освіти дещо вища, ніж у чоловіків. Серед аспірантів питома вага жінок стабільно переважає і до того ж, має тенденцію до зростання. Зокрема, на початок 2010 р. у загальній кількості аспірантів жінки склали 68,7%, що на 2,0 в.п.

більше, ніж рік тому та на 15,8 в.п. більше, ніж на початок 2006 р. У загальній кількості докторантів частка жінок на початок 2010 р., як і торік, становила 70,0%, а це на 12,9 в.п. більше, ніж на початок 2006 р. (рис. 3) [4].

(на кінець року; відсотків до загальної кількості)

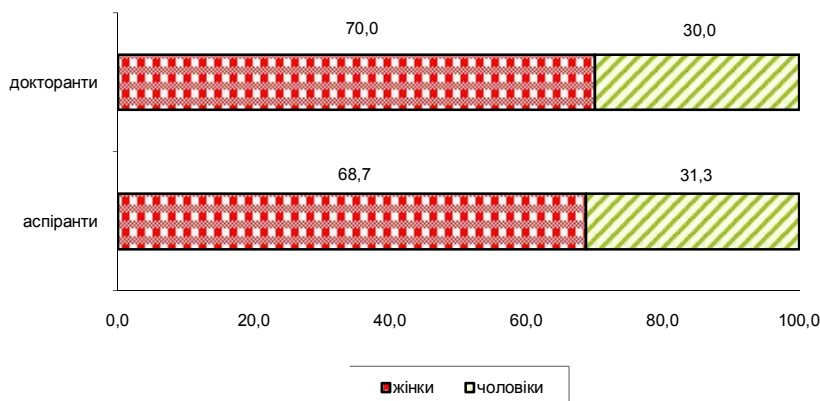

Рис. 3. Розподіл аспірантів та докторантів у 2009 році за статтю

Традиційно найбільше аспірантів навчається у галузі економічних та педагогічних наук, їх питома вага у загальній кількості аспірантів становила на початок 2010р. відповідно 28,1% та 17,7%, досить значною є частка осіб, які здобували науковий ступінь у галузі

сільськогосподарських та технічних наук (по 10,2%), що представлено в табл. 3 [4]. А от серед докторантів переважала частка осіб, які віддали перевагу економічним наукам (60,0%).

Таблиця 3. Кількість закладів, які здійснюють підготовку аспірантів та кількість аспірантів за галузями наук у 2009 році

(на кінець року)

	Кількість закладів, одиниць			Кількість аспірантів, осіб	У тому числі навчалися			
	усього	у тому числі			з відривом від виробництва		без відриву від виробництва	
		НДІ	ВНЗ		усього, осіб	у % до загальної кількості	усього, осіб	у % до загальної кількості
Усього	5	1	4	402	294	73,1	108	26,9
Фізико-математичні	2	–	2	8	7	87,5	1	12,5
Біологічні	3	–	3	33	26	78,8	7	21,2
Технічні	2	–	2	41	35	85,4	6	14,6
Сільськогосподарські	2	1	1	41	30	73,2	11	26,8
Історичні	1	–	1	12	6	50,0	6	50,0
Економічні	3	–	3	113	73	64,6	40	35,4
Філософські	1	–	1	18	14	77,8	4	22,2
Філологічні	1	–	1	39	35	89,7	4	10,3
Педагогічні	1	–	1	71	44	62,0	27	38,0
Ветеринарні	1	–	1	15	14	93,3	1	6,7
Психологічні	1	–	1	3	3	100,0	–	–
Військові	1	–	1	6	6	100,0	–	–
Фізичне виховання та спорт	1	–	1	2	1	50,0	1	50,0

Більшість майбутніх наукових кадрів навчається за держані кошти, при цьому питома вага аспірантів, які не сплачують за своє навчання, в останні роки зростає. Зокрема, якщо на кінець 2000 р. за кошти державного бюджету навчалося 76,2% аспірантів, на кінець 2005 р. – 88,9% то на кінець 2009 р. – 91,0%. Серед осіб, які навчаються з відривом від виробництва частка бюджетників вища і складала на початок 2010 р. – 99,0%. А от підготовка докторантів в області здійснюється виключно за державні кошти.

Очікуваним підсумком навчання в аспірантурі та докторантурі є захист дисертації. Слід відмітити, що у 2009 р. частка осіб, які закінчення навчання в аспірантурі поєднали з захистом дисертації та отриманням наукового ступеня, зросла. Із 94 осіб, які закінчили аспірантуру, 33, або 35,1%, захистили дисертації, тоді як у 2008 р. їх частка складала 21,3% (рис. 4) [4]. Докторантуру у 2009 р. закінчили 5 осіб, з них 3, або 60,0% захистилися, в той час як у 2008 р. із 5 випускників лише один захистив дисертацію.

Рис. 4. Динаміка випуску аспірантів

У 2009р. кількість працівників основної діяльності в установах та організаціях, які здійснювали наукову та науково-технічну діяльність, зменшилась порівняно з 2008 р. на 14,5% і становила 436 осіб. Серед них 209 осіб (47,9%) – дослідники, 81 (18,6%) – техніки, 77 (17,7%) – допоміжний персонал. Серед областей Поліського економічного району, до складу якого входить і Житомирщина, найбільше працівників основної діяльності зосереджено в наукових організаціях Чернігівської області – 768 осіб, а от у Волинській та Рівненській областях їх менше – відповідно 346 та 313. Але, порівняно з 2008р., загальна кількість працівників основної діяльності наукових організацій у Волинській та Чернігівській областях зменшилась відповідно на 8,5% та 2,2%, а у Рівненській – зросла на 2,3%.

Слід зазначити, що в області кількість виконавців наукових досліджень та розробок (дослідників, техніків та допоміжного персоналу) зменшилась порівняно з 2008 р. на 14,3% і складала 367 осіб. За 2009 р. на 10,4% зменшилась кількість жінок-дослідниць і становила на початок 2010 р. 112 осіб.

Більше половини фахівців – 250, або 57,3% працюють у наукових установах академічного профілю, 177 (40,6%) – у галузевих наукових організаціях, 9 (2,1%) – у вищих навчальних закладах. У загальній кількості працівників основної діяльності переважають

особи, які мають повну вищу освіту, їх частка складає 58,5%. Базову вищу або початкову вищу має 14,0% фахівців, іншу – 27,5%.

Необхідно відмітити, що кількість фахівців з науковим ступенем кандидата наук у 2009р. зменшилась на 8,7% і становила 42 науковця. Серед них 17 осіб, або 40,5% – жінки. Натомість кількість докторів наук збільшилась на 25,0% і становила 5 осіб.

У 2009 р. 80,8% (38 осіб) від загальної кількості докторів та кандидатів наук, зайнятих науково-технічною діяльністю, працювало в наукових установах академічного профілю, 12,8% (6 осіб) – у галузевих наукових організаціях і лише 3 кандидати наук (6,4% від загальної кількості) – у вищих навчальних закладах.

В останні роки намітилась тенденція щодо збільшення кількості спеціалістів, які задіяні у виконанні наукових досліджень та розробок на засадах сумісництва. Якщо на початок 2000 р. чисельність таких працівників становила 165 осіб, то в 2005 р. вона зросла до 818, а на початок 2010 р. їх кількість складала 1306 осіб, що на 31,4% більше, ніж рік тому (табл. 4) [4]. Серед сумісників 11,2% мають науковий ступінь доктора наук, 53,7% – кандидата наук. У вищих навчальних закладах працював 1301 науковець (99,6% від загального числа сумісників).

Таблиця 4. Кількість працівників наукових організацій

	Працівники основної діяльності	фахівці, зайняті науковою та науково-технічною діяльністю	У тому числі				Працівники, зайняті науковою та науково-технічною роботою за сумісництвом
			з них				
			доктори наук	кандидати наук	допоміжний персонал	інші	
2000	574	399	7	56	59	116	165
2005	618	430	4	39	53	135	818
2006	482	349	4	43	63	70	849
2007	535	363	4	48	86	86	919
2008	510	345	4	46	83	82	994
2009	436	290	5	42	77	69	1306

У 2009р. дещо змінилася вікова структура науковців. Зокрема, за рік частка дослідників, вік яких не перевищує 40 років, зросла на 4,5 в.п., а науковців пенсійного віку – на 1,9 в.п. В той же час, питома вага дослідників у вікових групах 40-49 та 50-54 років зменшилась відповідно на 2,5 в.п. та на 3,7 в.п.

Середній вік дослідників склав 44,1 року (у 2008р. становив – 45,8 року). При цьому, середній вік доктора наук у порівнянні з 2008 р. зменшився на 1,1 року і становив 64,7 року, кандидата наук – 51,9 року (у 2008р. – 53,3 року).

Слід зазначити, що за останні роки в Житомирській області зростає кількість висококваліфікованих спеціалістів, а це сприяє удосконаленню навчального процесу та розвитку науково-технічної сфери. Так, на 1 жовтня 2009 р. в економіці області працювало 939 фахівців, які мали науковий ступінь, а це на – 6,6% більше, ніж рік тому. Із загального числа спеціалістів 69 мали науковий ступінь доктора наук, 870 – кандидата наук, порівняно з попереднім періодом їх кількість збільшилась відповідно на 9,5% та 6,4% (рис. 5, 6) [4].

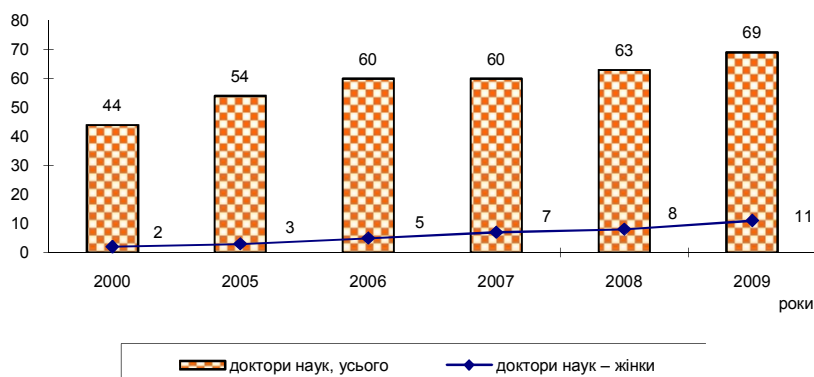

Рис. 5. Динаміка кількості докторів наук, зайнятих в економіці області

Аналіз динаміки кількості докторів наук за період 2000-2009 рр. вказує на динамічне їхнє зростання. Якщо в 2000 р. чисельність докторів наук складала 44 особи, то в 2005 р. – 54, в 2006 та 2007 – 60, в 2008 – 63, а в 2009 р. – 69 осіб. Кількість докторів наук жінок зростає більш

високими темпами, ніж чоловіків. Аналогічна ситуація спостерігається і в динаміці кількості кандидатів наук, зайнятих в економіці регіону. За період 2000-2009 рр. їхня кількість збільшилась майже вдвічі.

(станом на 1 жовтня; осіб)

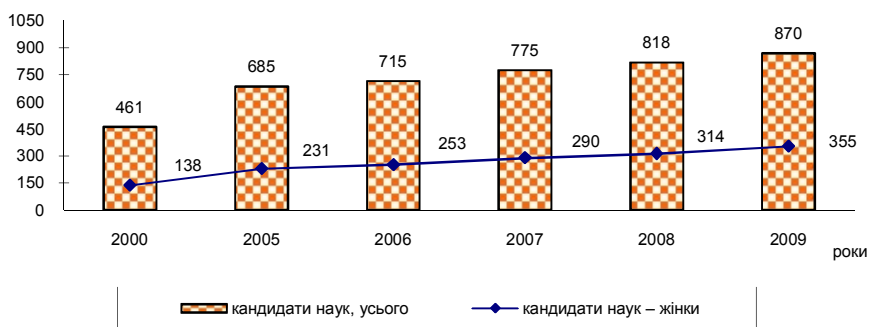

Рис. 6. Динаміка кількості кандидатів наук, зайнятих в економіці області

Як і в попередні роки, переважна більшість фахівців вищої кваліфікації зосереджена у вищих навчальних закладах. Загалом по області в них працює 61 доктор наук та 760 кандидатів наук, що становить відповідно 88,4% та 87,4% від їх загальної кількості.

У 2009р. загальний обсяг фінансування наукових та науково-технічних робіт у порівнянні з 2008р. зменшився в 1,4 раза і становив 15474,7 тис.грн. Фінансування за рахунок державного бюджету склало 61,7% (9552,8 тис.грн.). Питома вага державних асигнувань збільшилась порівняно з попереднім роком на 3,2 в.п. Обсяг власних коштів

організацій, направлених на виконання наукових робіт становив 4278,3 тис.грн., що на 34,7% менше, ніж у 2008р., а їх частка у загальних асигнуваннях зменшилась на 3,0 в.п. Кошти замовників у 2009р. становили 1643,6 тис.грн., з них іноземних – 197,9 тис.грн., що відповідно в 1,4 раза та 2,3 раза менше, ніж у попередньому році (табл. 5) [4].

Таблиця 5. Джерела фінансування наукових та науково-технічних робіт

(у фактичних цінах; тис.грн.)

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Усього	3281,0	10651,6	10147,6	15978,8	21347,1	15474,7
Держбюджет	2114,2	7254,9	6944,3	9701,1	12489,5	9552,8
Місцеві бюджети	...	485,4	60,0	72,7	–	–
Позабюджетні фонди	3,7	–	–	–	–	–
Власні кошти	7,3	1355,8	1879,7	4591,7	6556,2	4278,3
Кошти замовників	1149,5	1555,5	1263,6	1613,3	2301,4	1643,6
з них іноземних	–	–	293,8	62,7	456,6	197,9
Інші джерела	6,3	–	–	–	–	–

Загальний обсяг робіт виконаних у 2009р. власними силами організацій, які займалися науковою та науково-технічною діяльністю, становив 17300,1 тис. грн., а це – в 1,3 раза менше, ніж у 2008р. Серед областей Поліського економічного району обсяг наукових та науково-технічних робіт виконаних у 2009р. у Рівненській області (11215,3 тис.

грн.) був меншим, ніж на Житомирщині, а у Волинській та Чернігівській областях (відповідно 20366,8 тис. грн. та 40936,9 тис. грн.) – більшим в 1,2 раза та 2,4 раза.

У загальному обсязі наукових та науково-технічних робіт 11747,0 тис.грн. (67,9%) становили науково-дослідні роботи, з них фундаментальні дослідження – 3378,4 тис.

грн., прикладні – 8368,6 тис. грн., науково-технічні розробки склали 2207,8 тис. грн. (12,8%), науково-технічні послуги – 3345,3 тис. грн. (19,3%).

У 2009р. на виконання фундаментальних досліджень, які фінансувались виключно за рахунок коштів державного бюджету, було спрямовано 3378,4 тис.грн., або 21,8% від загального обсягу асигнувань. На прикладні дослідження, які асигнувались переважно з державного бюджету, було направлено 6897,4 тис.грн. (44,6%), науково-технічні розробки, які здійснювались здебільшого за власні кошти організацій – становили 2057,3 тис.грн. (13,3%); науково-технічні послуги, в фінансуванні яких основну частку становили власні кошти організацій та кошти підприємницького сектора, склали 3141,6 тис.грн., або 20,3%.

Валові витрати на виконання науково-технічних робіт у 2009р. становили 15474,7 тис.грн., що в 1,4 раза менше, ніж у 2008р. У структурі внутрішніх поточних витрат, розмір яких у 2009р. складав 15384,4

тис.грн., питома вага витрат на оплату праці досягла 56,9% (8759,3 тис.грн.), відрахувань на соціальні заходи – 19,9% (3058,3 тис.грн.), матеріальних витрат – 19,5% (2993,8 тис.грн.), інших поточних та матеріальних витрат – 2,3% та 1,4% (відповідно 354,8 тис.грн. та 218,2 тис.грн.). Водночас, капітальні витрати зменшились у порівнянні з 2008р. в 6,1 раза і склали у 2009р. 90,3 тис.грн., з них витрати на придбання устаткування становили 84,0 тис.грн., інші капітальні витрати – 6,3 тис.грн.

Дослідження матеріально-технічної бази області показали, що в 2009р. середньорічна вартість основних засобів організацій науково-технічної сфери становила 34,3 млн. грн., у тому числі вартість машин та устаткування – 8,5 млн. грн., або 24,7% середньорічної вартості основних засобів (рис.7). В наукових організаціях академічного профілю зосереджено 78,5% загальної вартості основних засобів, галузевого – 19,9%, на вищі навчальні заклади припадає лише 1,6% загальної їх вартості.

(млн. грн.)

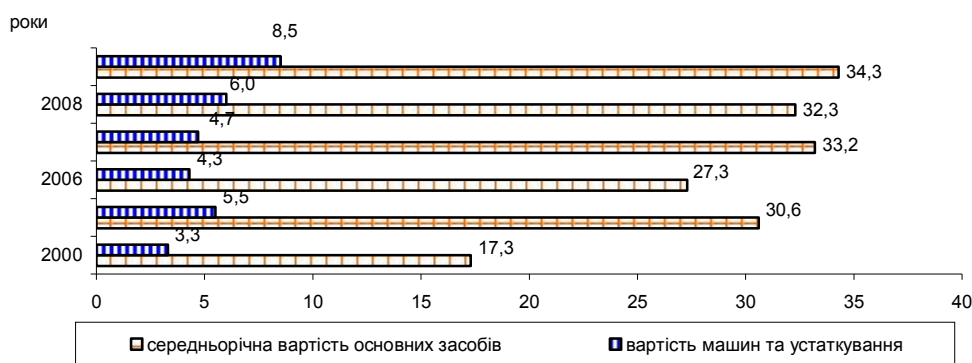

Рис. 7. Основні засоби організацій, які займаються науковою та науково-технічною діяльністю

Загальна площа власних приміщень наукових організацій становила 28,3 тис.м², з яких 0,5 тис.м² – здано в оренду і для проведення наукових досліджень не використовувалась. У 2009р. у розрахунку на одного працівника середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу наукових організацій, які виконували наукові дослідження та розробки, припадало 63,7 м² виробничих площ (без урахування тих, що здані в оренду). В закладах освіти цей показник дорівнює 260,3 м², в організаціях академічного профілю – 88,5 м², в галузевих наукових організаціях – 18,7 м².

В цілому по області фондоозброєність та техноозброєність працівників організацій, які займаються науковою та науково-технічною діяльністю становила відповідно 92,9 тис. грн. та 23,0 тис. грн.

У 2009р. організаціями, які займалися науковою діяльністю виконано 100 наукових та науково-технічних робіт, що на 13,8% менше, ніж у 2008р. У загальній кількості виконаних робіт розробки спрямовані на створення нових методів і теорій склали 36,0%, 24,0% – нових технологій, з яких переважна більшість – ресурсозберігаючі, 9,0% – нових сортів рослин та порід тварин, 8,0% – нових видів виробів.

Серед виконаних наукових робіт – 44, або 44,0% мають інноваційну спрямованість. Порівняно з 2008р. їх кількість зменшилась на 10,2%. Найбільше досліджень та розробок, які мають інноваційну спрямованість, здійснено у галузі сільськогосподарських наук – 30, або 68,2% від загальної кількості.

Упродовж 2009р. із загальної кількості виконаних досліджень і розробок впроваджено у виробництво 34, або 34,0%. У структурі впроваджених робіт домінують

роботи, які пов'язані зі створенням нових методів та теорій, їх частка складає 44,1%, на розробки по створенню нових видів технологій припадало 26,5%.

Кількість робіт, опублікованих працівниками наукових організацій в 2009р., порівняно з попереднім роком, збільшилась на 30,8% і становила 3372 публікації. Серед них окремі монографії склали 70 (2,0%), 2 з яких видані за кордоном, підручники та навчальні посібники – 215 (6,4%), статті у фахових наукових журналах – 1651 (49,0%), з них 82 надруковано у журналах, що входять до міжнародних баз даних, інші роботи – 1436 (42,6%). Значна кількість друкованих робіт – 3164, або 93,8% підготовлена у секторі вищої освіти.

У 2009р. кількість заявок, які були подані на видачу охоронних документів, становила 21, що на 31,3% більше, ніж у 2008р. Із загальної кількості заявок на винаходи подано 15, на сорти рослин – 5. Протягом 2009р. було отримано 27 патентів. Серед отриманих охоронних документів 59,3% – це патенти на винаходи і 14,8% – на сорти рослин.

Наукові організації області продовжують співпрацювати з науковцями інших країн. У 2009р. науковими працівниками здійснено 74 виїзди за межі України, що в 2,3 раза більше, ніж у 2008р. Так, 67 (90,5%) виїздів наукових працівників здійснено з метою стажування, навчання та підвищення кваліфікації, 7 (9,5%) – з метою проведення наукових досліджень. Крім того, для участі у міжнародних семінарах, конференціях у 2009р. науковими працівниками здійснено 66 виїздів за межі України (табл. 6) [4].

Таблиця 6. Міжнародне співробітництво наукових організацій

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість виїздів наукових працівників, одиниць	145	108	45	56	32	74
у тому числі з метою						
стажування, навчання, підвищення кваліфікації	35	24	11	25	27	67
викладацької роботи	1	–	25	20	2	–
проведення наукових досліджень	2	14	9	11	3	7
участі у міжнародних дослідженнях	107	58	...	...	...	...
іншою	–	12	...	...	...	...
Кількість працівників, які працювали за кордоном, осіб	1	–	...	...	...	...
Кількість проведених міжна-родних конференцій, одиниць	2	10	14	18	19	24
Кількість грантів, отриманих від міжнародних фондів, одиниць	4	13	8	14	7	6
Кількість виїздів з метою участі у міжнародних семінарах, конференціях, одиниць	...	...	70	92	64	66

У 2009 р. науковими організаціями області було проведено 24 міжнародні конференції. Від міжнародних фондів у 2009р. отримано 6 грантів, з яких 2 індивідуальних і 4 колективних. Загалом число науковців, які користувалися грантами, становило 92 особи.

Як і раніше, найбільш активно співпрацювали з науковцями інших країн працівники вузівського сектора. Ними здійснено 74 виїзди за кордон, проведено 20 міжнародних конференцій, отримано 6 грантів.

Науковці вищих навчальних закладів області тісно співпрацюють з закордонними колегами, зокрема Житомирський державний технологічний університет (ЖДТУ) має договори про наукове співробітництво з університетами Польщі, Республіки Беларусь, Італії, Югославії, Німеччини, Бельгії, США, Великобританії. Крім того, ЖДТУ є членом міжнародних організацій:

- Європейська асоціація міжнародної освіти (EAIE);
- Європейська асоціація інженерної освіти;
- Європейська асоціація дистанційної освіти (EDEN);
- Міжнародна Екологічна асоціація Global Nest;
- Асоціації Університетів країн Причорномор'я (BSUN);
- Міжнародна асоціація слов'янських вузів.

Житомирський Національний агроєкологічний університет в межах міжнародного партнерства співпрацює з Росією, Німеччиною, Швецією, Польщею, Італією, США, Великобританією, Францією, Данією, Нідерландами.

Фахівцями університету ведуться наукові дослідження за напрямками розвитку сільського господарства, результати яких відомі не тільки в Україні, а й за її межами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах господарювання основними виробничими ресурсами є знання, інтелект, інноваційно-інформаційні технології, які формують рейтинг знаннємісткої економіки. Сьогодні лідерами у створенні економічного багатства є країни, у валовому національному продукті яких закладена висока питома вага знань, нематеріальних активів, великі інвестиції в освіту, науку, охорону здоров'я та поліпшення якості довкілля. Без перебільшення можна стверджувати: саме сила розуму визначає усе або майже все.

Сьогодні відбувається масовий перехід розвинених країн світу на вищу, постіндустріальну, стадію цивілізаційного розвитку, яка докорінно відрізняється від індустріальної. Потужність економіки підприємства, регіону та країни полягає у здатності створювати винаходи і постійно їх удосконалювати. Якщо природні та виробничі ресурси обмежені, то інтелектуальні – вічні і безмежні. Перші вичерпуються і зникають, а інтелектуальний ресурс, навпаки, нагромаджується і поширюється, стаючи надбанням усього людства.

Людина завдяки знанням і досвіду створює інтелектуальний капітал, саме інтелектуальний потенціал людини визначає розвиток підприємства, регіону і суспільства в цілому.

Список використаної літератури:

1. *Леонтьев Б.Б.* Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе. – М.: Издательский центр "Акционер", 2002. – 200 с.
2. *Гришнова О.А.* Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки. – К., 2002. – 37 с.
3. *Алексеева К.А.* Оцінка інтелектуального капіталу в соціально орієнтованій ринковій економіці // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 84-87.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Житомирській області у 2009 році. – Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2010. – 130 с.

КОСТЕНЬОВА Ольга Валеріївна – аспірант Київського національного університету технологій та дизайну

- Наукові інтереси:
- формування, використання та оцінка інтелектуального капіталу підприємства;
  - мотивація і оцінка діяльності персоналу;
  - інтелектуальний потенціал підприємства